

Konuk Yazar / Guest Author

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergilerinin Problemleri ve Çözüm Önerileri*

The Journals of Institutes of Social Studies: Problems and Suggestions

Turhan Kaçar**

Öz

Bu kısa makale, üniversitelerimizin Sosyal Bilimler Enstitüleri tarafından yayınlanan akademik dergilerin problemlerini ele almaktadır. Makalede her disiplinde çalışmayı kabul eden bu dergilerin akademik odaklanma problemiyle karşı karşıya olduklarına işaret edilerek, bu tür Enstitü dergileri yerine daha çok branş dergilerine olan ihtiyaç vurgulanmaktadır. Sonuç olarak ise, bu dergilerin gerçekten akademik bir kimliğe kavuşabilmeleri için mutlaka dönüştürülerek sürdürülmeleri önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: *üniversite dergi yayıncılığı; Sosyal Bilimler Enstitüleri; disiplinlerarası çalışmalar*

* Bu yazımın ilk versiyonu daha önce *Star Gazetesi Açık Görüş* ekinde (29 Nisan 2012) yayımlandı. Yazı daha sonra 12 Ekim 2012'de *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*'nin 60. Sayı Yılı nedeniyle Milli Kütüphane'de düzenlenen "Türkiye'de ve Dünyada Sosyal Bilimler Dergi Yayıncılığı" konulu panelde geliştirilerek sunuldu. Bu yazıya ilgi gösteren ve konu üzerine yeniden düşünmemi sağlayan *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*'nin Editörü Sayın Dr. M. Tayfun Güllü'ye teşekkür ederim.

** Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü. e-posta: tkacar@pau.edu.tr

Abstract

In this short article, the journals of the Institutes of the Social Studies at our universities are examined from the point of their structural problems. It is here argued that accepting articles from various academic disciplines of the humanities these journals very naturally lose their scholarly focus on any specific academic field. Instead it is suggested that these kinds of journals must be transformed into platforms for any specific academic publications.

Keywords: *publishing academic journals; Institutes of Social Studies, inter disciplinary studies*

Bilindiği gibi, üniversitelerimizin büyük çoğunluğunda (özellikle 1992’de ve sonrasında kurulanlarda) Sosyal Bilimler Enstitüleri bünyesinde *Sosyal Bilimler Dergisi* adıyla akademik dergiler yayınlanmaktadır. İlan ettikleri yazım kuralları çerçevesinde akademik bir format da taşıyan bu dergiler, ekonomiden turizme, tarihten coğrafyaya, arkeolojiden antropolojiye, eğitim bilimlerinden işletmeye kadar, enstitülerde yer alan anabilim dalları ve alt branşlarında çalışmaları kabul etmekte ve hepsini bir arada yayınlamaktadırlar.

Burada sunulan kısa yazının ana konusunu “Sosyal Bilimler Dergileri” oluşturmaktadır. Bu çerçevede pek çok soru veya sorun ortaya atılabilir. Mesela, sosyal bilimlerin bütün çeşitliliğini bünyesinde barındıran bu tür dergiler, bilimsel tartışmalara ve üretime ne kadar katkı yapmaktadırlar ve ne kadar dikkat çekmektedirler? Üniversitelerimizin yayınladığı bu dergileri, buralarda yazı yazarlar dâhil, kim alıp okumakta veya takip etmektedir? Bu noktadan hareketle gerçekten Sosyal Bilimler Enstitüsü dergilerinin durumu ve niçin ısrarla devam ettirildikleri tartışılmalıdır. Bu satırların yazarının sosyal bilimci olması nedeniyle, Fen Bilimleri enstitülerince yayınlanan dergiler hakkında bir şeyler söylemesi elbette doğru değildir. Ancak burada sunulan yaklaşımın, Fen Bilimleri Enstitüleri tarafından yayınlanan dergilere uygulandığı zaman, ortaya çıkacak tablonun da kuşkusuz Fen Bilimciler tarafından tartışılması gerektiği açıktır.

Yukarıda ortaya atılan soruları kısaca ele almadan önce, akademik dergiden ne anlaşılması gerektiğini birkaç cümleyle ifade etmek yerinde olacaktır. Pekiyi bilindiği gibi akademik bir dergi, üretilmiş bilimsel bilginin denetime sunulduğu bir alandır. Bir akademik dergide yayınlanan yeni üretilmiş bilgi, bir alanın sıradan öğrencisinden profesyonel okuyucusuna kadar pek çok kişi veya alıcı kitle tarafından görülebilir ve değerlendirilebilir. Akademik dergiler, tematik bir çerçe-

vede disiplinler arası işbirliğini de teşvik ederek, farklı bilim disiplinlerini yerine göre aynı konu etrafında da birleştirebilirler. Bu tanım çerçevesinde, akademik olarak üretilmiş bilgiyi alıcı kitleye sunan, üniversitelerimiz bünyesinde veya onlardan bağımsız, özel veya diğer devlet kurumları tarafından basılan sayısız bilimsel dergi vardır.

Bizim üniversitelerimizin yayınladığı Sosyal Bilimler Enstitüsü dergilerine gelince; pek çok alandan makaleleri içinde barındıran bu dergileri disiplinlerarası çalışmaları yansıtan bir platform olarak görebilir miyiz? Pekâlâ biliyoruz ki, tematik bir çerçeve olmadan, farklı branşlardan birbiriyle ilgisi olmayan çok farklı konularda makalelerin bir arada sunulması “disiplinlerarası” olarak nitelenemez, çünkü “disiplinlerarası” yaklaşım, seçilen belli bir konu çerçevesinde farklı bilim disiplinlerinin yaklaşımlarını ortaya koymaktır. Mesela birçok tarih veya arkeoloji projesinde disiplinlerarası işbirliği geliştirmek mümkündür. Bu çerçevede, bir bölgenin tarihi, arkeolojisi, iklimi, bitki coğrafyası, ekonomisi, ekolojisi araştırılırken, disiplinlerarası işbirliği yapılabilir ve bu işbirliğinin ürünleri aynı derginin çerçevesi içinde yer alabilir. Ancak bizim üniversitelerimizin yayınladığı Sosyal Bilimler Enstitüsü dergilerini disiplinlerarası çalışma olarak izah etmek herhalde mümkün değildir.

Bu dergilerde yayınlanan yazıların ne amaçla kullanıldığı konusuna gelince, bu aslında herkesin gayet iyi bildiği vakiadır: Sosyal Bilimler Enstitüsü dergilerinde yayınlanan yazıların büyük çoğunluğu sadece akademik unvan veya kurum içi akademik kriterlerin sağlanmasında gerekli puanları toplamak için kullanılmaktadır. Şüphesiz, bu dergilerde, bilimsel kültüre katkı sağlayan ve tartışma yaratacak potansiyele sahip yazıların varlığı da bütünüyle reddedilemez. Ancak, belli bir akademisyen kitlesi tarafından takip edilmeyen bu dergilerin yayınladığı muhtemel nitelikli yazılar da arada kaybolup gitmektedir.

Sosyal bilimler dergilerinde görülen bir gariplik de, bu dergilerde Türk akademisyenler tarafından yayınlanan yabancı dilden makalelerdir. Türkiye’de yayınlanan ve uluslararası kütüphanelere giren veya indeksler tarafından taranan bazı akademik branş dergilerinde, Türk akademisyenler tarafından da olsa, yabancı dilden yayınların kabul edilmesi ve basılması anlaşılabilir bir durumdur. Ancak ULAKBİM tarafından bile taranmayan bazı üniversite dergilerinin yabancı dilden makaleleri yayınlamasının mantığını anlamak gerçekten zordur. Zira hiçbir uluslararası kütüphaneye girmeyen ve muhatapla karşılaşmayan bazı sosyal bilimler dergilerimizde yayınlanan Türkçe makalelerin, İngilizce özetlerinin bile okunamayacak düzeyde kötü olması az rastlanmayan bir durumken, hiç okuru

olmayacak bir yazının yerel bir Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesindeki dergide yabancı dilde yayınlamanın neye yararı olduğu belli değildir.

Diğer yandan, Sosyal Bilimler Enstitüsü dergilerinde yayınlanan yazıların bir emek mahsulü olmadığını iddia etmek doğru değilse de, bu yazılara verilen emeğin karşılığını bulup bulmadığı sorgulanabilir. Ayrıca israf edilenin sadece emek olmadığı, birinci hamur veya kuşe kâğıda basılan bu dergilerin bütün üniversitelere toplam maliyeti de dikkate alındığı zaman, yararsız üretimin yanı sıra, maddi kaynak israfına yol açtığı da ortadadır.

Gelişmiş dünyada, akademik dergi yayıncılığı derinlemesine bilimsel branşlaşmaya paralel devam etmektedir. Durumun Avrupa’da ve ABD’de nasıl olduğunu görmek için, üniversite kütüphanelerimizin çoğunun abone olduğu elektronik kaynaklar listesinde yer alan *JSTOR*, *Oxford* ve *Cambridge Journals* gibi bölümlere kısaca bakmak yeterlidir. Mesela uluslararası yayınları takip edebilen akademisyenlerin iyi bildiği gibi, *JSTOR*’a disiplinler bazında bakıldığında, orada elliden fazla disiplinin her birine ilişkin sayısız derginin yer aldığı ve bu dergilerin kahir ekseriyeti de, *Afrika Çalışmaları*, *Kadın Çalışmaları*, *Pazarlama Bilimi*, *Müşteri Araştırmaları Dergisi*, *Hukuk ve Din*, *İnsan Hakları*, *Erken Hıristiyanlık Çalışmaları*, *İslam Çalışmaları*, *Geç Antikçağ*, *Çağdaş Sosyoloji* gibi burada sıralanması gereksiz, çok daha spesifik branş dergileridir. Mesela uluslararası akademik çevrelerin yayınladığı dergilerin durumunu görmek için, *JSTOR*’daki şu verilere bir göz atmak yerinde olabilir. *JSTOR*’da arkeoloji konusunda 90, Sanat ve Sanat Tarihi üzerine 190, Ortadoğu Çalışmaları başlığı altında 50, Tarih üzerine 330, Coğrafya ile ilgili 33, Eskiçağ ve Klasik Eski Batı Literatürü çalışmalarında 54, Dil ve Edebiyat ile ilgili 260, Asya Çalışmalarına ait 70, Sosyoloji başlığında 122, Siyaset Bilimiyle ilgili 150’ye yakın dergi yer almaktadır. Aynı şekilde Cambridge University Press, Oxford University Press, Harvard, California, John Hopkins University Press gibi kuruluşların yayınladığı dergilerin (önemli bir kısmı elbette *JSTOR*’da da yer alanlar) tamamının da spesifik branş dergileri olduğunu not etmeye herhalde gerek yoktur.

Gelişmiş dünyada durum böyleyken, ülkemizdeki akademik hayatın derinliğini ve verimliliğini arttırmak için özellikle dergi yayıncılığı konusunda yapılması gereken ilk iş emek ve kaynak israfı dışında değerlendirilemeyecek olan ve spesifik bir alana veya branşa hitap etmeyen genel nitelikli bütün Enstitü dergilerinden bir an önce vazgeçilmeli ve bu dergiler dönüştürülmeli veya kapatılmalıdır. Bunun yerine, üniversitelerimizin akademik dergi yayıncılığı yeniden yapılandırılarak daha fazla alana ve anabilim dalına veya branşa yönelik dergiler teşvik

edilmelidir. Elbette her üniversitenin sosyal bilimlerin bütün alanlarında dergiler çıkarması mümkün değildir ve zaten bu gerekli de değildir. Bunun yerine, üniversiteler, kalkınma ajansları gibi, bölge bazında ya da farklı platformlarda bir araya gelip, işbirliği veya işbölümü yaparak, tarih, coğrafya, edebiyat, iktisat, ekonomi, turizm, psikoloji gibi alanlarda veya Osmanlı Çalışmaları, Ortaçağ Tarihi, Kadın Çalışmaları gibi alt alanlarda branşa yönelik dergiler çıkarabilirler. Sayıca çok olmasa da, bazı eski veya yeni üniversitelerimiz ve sair kurumlar tarafından çıkarılan Tarih, Sosyoloji, Felsefe, Arkeoloji gibi alanlara ait branş dergileri örnek olarak zaten önümüzde durmaktadır. Bunlardan tarih alanında yayınlanan dergilerden birkaç örnek vermek gerekirse, *Adalya*, *Belleten*, *Colloquium Anatolicum*, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları*, *Olba*, *OTAM*, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, *Sosyoloji Dergisi* ve *Felsefe Arkivi*, gibi dergiler ilk akla gelenlerdir. Aynı şekilde, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi bünyesinde yayınlanan dergiler de (ki bazısı yukarıda sayılanlardır), akademik dergi yayıncılığı için örnek olabilir. Batı Avrupa ve Amerika gibi akademik kültür açısından gelişmiş dünyanın yanı sıra ülkemizin gelişmiş üniversitelerinde de hiç bir karşılığı olmayan Sosyal Bilimler Enstitüsü dergileri yerine, çıkarılacak branş dergileri hem akademik bir derinliğe ve kimliğe hem de muhatap kitlesine sahip olacaklardır.

Üniversitelerimizin Sosyal Bilimler Enstitüsü dergilerinin yeniden yapılandırılması nasıl olabilir? Her bir üniversitenin bunu kendi başına yapması yeterli akademik kadro ve personel mantalitesi gibi faktörlerden dolayı çok mümkün değildir. Bu herhalde YÖK veya TÜBİTAK gibi bir üst kurumun koordinasyonunda veya üniversitelerimizin kendi inisiyatifleriyle bölgesel düzeyde işbirliği kurmaları ile mümkün olabilir. Özellikle bölgesel düzeyde işbirliği suretiyle üniversiteler tarafından yayınlanacak olan dergiler, kabul ettikleri çalışmalarda, aynı zamanda ait oldukları bölgenin problemlerine de dikkat çekme potansiyeline sahip olacak, bölgesel düzeyde bilim adamları arasında işbirliği trafiğini hızlandırmaya da katkı yapacaktır.

Sonuç olarak, mevcut haliyle yamalı bohçadan öte çok az bir işleve sahip olan ve üniversitelerin akademik çıtalarının yükseltilmesine katkısı olmayan Sosyal Bilimler Enstitüsü dergilerinin, bölgesel, ulusal veya uluslararası branş dergilerine dönüştürülmesi, bu dergilere hem bir kimlik ve misyon yükleyecek hem de özellikle mikro bölgesel çalışmalarda referans noktası olmalarını sağlayarak prestij kazandıracaktır. Prestijli dergiler çıkarmanın, akademisyenlerimizin ve üniversitelerimizin itibarına aynı oranda yansıtacağı kuşkusuzdur.